

הזמנה במקצת

ישוב דברי הרמב"ם ודברי ה"ב"

הרבי עופריה יעקב – ראש המלול

הרמב"ם פ"כ הל' ג' מהלכות עדות כתוב:

"היו העדים שלשה אפילו מהא, אם העידו בב"ד זה אחר זה והעיר כל אחד מהם אחר חברו בתוכ"ד והוומו מקטן אין גענשין עד שיוומו כולם אבל אם היה הפסק בין זה לזה יותר מכך דיבור הרי נחלה העדות והשנים שהוזמו גענשין והשניים האחרים שהיה בין דבריהם ודברי הראשונים הפסק אין גענשין, ואע"פ שבטלה העדרות כולה".

והשיג הראב"ד:

"אבל אם היה הפסק... ונפסל מקצתה נפסלה כולה – א"א זה אני יודע מהו, כי מאחר שלא באו תוכ"ד ונחשבו שתי כתות לעניין הזמה למה תבטל עדות האתרונה ויהרג הרוצח, ועוד מה זה שאמר והוזממן, והשניים האחרים... אין גענשין ומה עונש ראוי להם".

כלומר דעת הרמב"ם שהעדים המזויים גענשין, והעדים שהעידו אחר כדי דיבור אינם גענשין כיוון שלא הוזמו. הראב"ד מנסה על הרמב"ם שאין עדותם צריכה להתבטל כיוון שהעידו לאחר כדי דיבור אין הם חלק מהכת המזוממת שנפסלה והוא הם כשרים, א"כ לדעת הראב"ד יש להרוג את העדים המזויים על פי עדות המזויים, ואת הרוצח ע"פ עדות העדים הכהרים שנוטרו, אין בכך סתירה בין השנים, כמו שמצוינו במסכת מכותה ה". שניים שאמרו בחוד בשבתא הרג פלוני את הנפש הרוי הוא – הרוצח – והן – העדים המזויים – נהרגין".

וביאר הכס"מ, שידעתו הרמב"ם, למרות שלא העידו תוכ"ד כיוון שבאו יחד להיעיד דין ככת אחת לעניין להפסל לעדות, אבל לעניין דין זומיים ציריך דוקא תוכ"ד כדי לצרףם. לכן ברור מודיע היה עולה על הדעת להעינשם כיוון שבאו יחדיו להיעיד.
הש"ך בס"י ל"ו ס"ק ו' כתוב שאילו הרמב"ם היה קיים היה מודה לדברי הראב"ד.

תירוץו של האMRI צרופה

הकצות בסי" ל' ס' ג', מביא "ישוב לדברי הרמב"ם בשם האMRI צרופה. שיטת הרמב"ם שצירוף העדים לכתחילה של זה את זה, בניגוד לשיטת התוספות ועוד ראשונים שעריך גםicia להבד' כדי שהעדים יהיו כת אחת. וא"כ כשהוא כל העדים והיעדו, בתוך דבריהם מונח גם שראו זה את זה, ולאחר מכן מהתרבר שבסנקודה זו, שראו זה את זה הרי הם מוכחים, שפיר הוא אמין שראו אמוני שיענישם על כן, קמ"ל הרמב"ם שלא מגיע להם עונש. ובוודאי שאי אפשר לאחר ההכחשה להסתמך על העדים הללו כדי להרוג את הרצו.

הकצות דוחה את דברי האMRI צרופה שהכחשה מעין זו אינה נקראת הכחשה. כאמור בשו"ע סימן כ"ט סעיף ג' וסימן ל' סעיף ד', שעד אחד האומר ואני דבר זה ופלוני היה עימי, והוא פולני אומר לא ואני ולא התייחס עמו אין זו הכחשה, אין עד מדקדק מי היה עמו בשעת העדות. ולפ"ז הכת הזו אינה מוכחת מפני שאין העדים מדקדים מי היה עםם, ולא רמייא עליהם. וא"כ נדחו דברי האMRI צרופה הדוח אמין שענישו העדים אף שלא החומו מפני שהעדים שהוזמו היה אתם, שהרי לפי השוו"ע הכחשה כזו אינה נקראת הכחשה.

הנתיבות ס' ק' ד' בביאורים דוחה את ראיית הקצות מדברי השו"ע. שהרי השו"ע שפסק אין זו הכחשה עסק בדייני ממונות. ובдинyi ממונות הכחשה בבדיקות לא מקרי הכחשה, אבל הحلכה ברמב"ם עוסקת בדייני נפשות והכחשה כזו היא הכחשה בבדיקות ומittelת העדות אף בהכחשה מעין זו, שמנוח בדבריהם שהעדים המזויים היו עימים, ואילו המזויים אומרים שהמזויים היו אתם.

לפ"ז תמהיחס דברי הקצות שמשווה בין דיני נפשות לדיני ממונות. וא"כ נאמר שדעת הקצות שאמננס אם שואלים את העדים אם היהת תאננה במקום הארווע אם לאו הרי זה בבדיקות, מפני שההאננה היא דבר קבוע, אבל לגבי השאלה מי היה עםם באותה שעה, האנשים הם נידים ולכן זה פחותה בדיקה והכחשה בזה אפילו בנפשות לא מקרי הכחשה.

הקצות מביא הוכחה נוספת לדברי האMRI צרופה. המשנה במסכת מלכות ו: מביא אפרשות של הווזמו מקצתן ושואל הריטב"א כיצד ניתן להזים מקצתן הרי בכל מקרה שמדוברים את מקצתן, הרי המזויים מכחישים את שאר הכת שאומרים שהמזויים היו עם "א"כ כיצד ישנה אפשרות להזים חלק מהכת, שהרי תמיד יש תרי ותרי, א"כ מודיע הכת שהזומה עונש.

מטרץ הריטב"א שלוש תירוצים:

אבל ע"פ יסודו של הגוזן כיוון שהיא שאנו מבינים מדברי העדים איןנו בגדר של עדות גמורה אין זה נחabit כהכחשתה. ודבר זה מדויק מאד ברש"י, שכותב "ואע"ג דמתכחשי בבדיקות" למרות שמקום זה אחד משבע חקירות.

ע"פ היסוד הנ"ל נראה לבירור בדברי הב"י בסימן ל' שכותב שדברי רשי סתוםים וע"פ הנאמר לעיל מבארים הם דבריו ומדויקים. עוד כתוב הב"י:

"במאי עסקין בשאיפשר לראות מזה לזה וכיון שכן ליכא הכחשה בחקירות דעתמא ובדיני נפשות אמר אחד איני יודע בחקירות עדותן בטילה משום דהוו עדות שאית יכול להזימה שם עד אחד אומר שאינו יודע באיזה מקום היה כשהרג פלוני את הנפש האין יזמיןו בעמו היה באotta שעיה במקום פלוני שאי אפשר לראות ממש את העומד באותו מקום שאתה אומר וכיון שבאחד אומר אני יודע עדותן בטילה כל שכן באחד אומר באותו מקום פלוני ואחד אומר באותו מקום פלוני שהם מכחישים זה את זה. אבל כשאיפשר לראות מזה לזה אין זו הכחשה בחקירות אלא בבדיקות ועדותן כשרה בדיני ממונות כרב יהודה..."

לכאורה לא ברורים דברי הב"י דמה לי אם רואים זה את זה או לא רואים זה את זה, הרי אם זו הכחשה בחקירות, ואף אם נאמר כדברי הב"י שבאפשר לראות מזה לא שייך הזמה, ודוע לא הרי אף שאפשר לראות מזה לזה אפשר לומר פלוני לא היה בתל אביב באotta שעיה ולא עמו היה בירושלים.

לכן נראה לומר שהב"י מגיד מהן חקירות, חקירות הן כשבשעה שהם מעמידים ישנה סתרה זו בין דברי העדים שהרי אי אפשר לראות מזה לזה בזו אמרין דמיקרי הכחשה וכדברי גוזן שבדעות גמורה מקורי הכחשה. גם כאן הכחשה מעין זו הינה כהכחשה גמורה. אבל אפשר לראות מזה לזה אין זו עדות גמורה כדי לומר שהם מהם מכחישים זה את זה. ועוד יש לעיין בזאת.